

PREDLOG DOPOLNITVE NACIONALNEGA PROGRAMA VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA 2023-2033 (NPVI) PRI PODROČJU 6: DOGRADITEV VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEGA SISTEMA S PODROČJEM POKLICNEGA IN STROKOVNEGA IZOBRAŽEVANJA

Področje 6 NPVI se dopolni s Podciljem 5: »Nadgraditi sistem poklicnega in strokovnega izobraževanja« in ukrepi za to področje izobraževanja.

Uvod

Poklicno in strokovno izobraževanje (v nadaljevanju: PSI) v Sloveniji je vpeto v srednješolsko izobraževanje ter predstavlja podsistem, v katerem si mladi lahko pridobijo prvi poklic in se obenem pripravijo na nadaljnji študij. V zadnjih letih se okrog 65 % generacije vpisuje v različne programe PSI. Po drugi strani pa je PSI del obsežnega področja poklicnega izobraževanja in usposabljanja, ki obsega tudi druge oblike formalnega izobraževanja na višjih ravneh, uveljavljen sistem Nacionalnih poklicnih kvalifikacij (NPK), drugih oblik neformalnega izobraževanja, obsežnega področja usposabljanja brezposelnih in usposabljanja zaposlenih na ministrstvih, zavodih in podjetjih ipd. Poudariti pa velja tudi, da je PSI v Sloveniji zavezano tudi k uresničevanju skupnih ciljev, ki si jih v zadnjih desetletjih postavljajo države članice Evropske unije.

1. Značilnosti poklicnega in strokovnega izobraževanja

1.1 Poklicno in strokovno izobraževanje ima več funkcij

Srednješolsko PSI je obsežen in razvejan del celotnega izobraževalnega sistema, ki pa ne predstavlja celote poklicnega in strokovnega izobraževanja. Pomemben del tega dela sistema zajema poklicno in strokovno izobraževanje odraslih, ki ga je smiselno misliti skupaj z izobraževanjem mladine, saj danes karierna pot posameznika precej presega začetno poklicno izobraževanje, za katerega se odločamo v obdobju mladostništva. Zato je treba o poklicnem in strokovnem izobraževanju razmišljati celostno, kot izobraževanje mladih ter ~~(vseh skupin)~~ odraslih.

Poklicno in strokovno izobraževanje ima v splošnem več funkcij:

- (1) poskrbeti mora, da učeči se pridobijo celovito poklicno izobrazbo in se s tem usposobijo za delo v (praviloma) široko zasnovanih poklicih;
- (2) obenem celovita poklicna izobrazba pomeni tudi pridobljeno stopnjo izobrazbe, ki posameznika pripravi na nadaljnje izobraževanje in učenje;
- (3) učečim se omogoča tudi pridobitev kompetenc za aktivno, sodelujoče in polno življenje v skupnosti, za soočanje z izzivi življenja v sodobni družbi ter osebno izpolnitev.

Poleg izpostavljenih funkcij lahko PSI razumemo tudi kot katalizator sprememb v izobraževanju, gospodarstvu ter družbi kot taki. Gre za vključujoč sistem, ki s konkretnimi ukrepi omogoča razvoj potencialov in podpira odličnost pri vseh, ki so vanj vključeni. Zato v PSI, upoštevajoč cilje in standarde, k učečim se pristopamo individualno, z odpiranjem možnosti in priložnosti vsem, tudi najranljivejšim. Tako mladim kot odraslim omogočamo pridobivanje poklicne izobrazbe, obenem pa zagotavljamo različne in prilagojene poti do pridobitve poklica. Pridobitev srednje poklicne ali strokovne izobrazbe naj postane standard, ki naj ga doseže vsak posameznik, ne glede na svoje značilnosti, starost ali življenjsko obdobje.

1.2 Poklicno in strokovno izobraževanje podpira spremembe v družbi in gospodarstvu

Povezovanje gospodarstva in šolstva je eden od temeljnih namenov PSI. Ta podsistem izobraževanja, ki pomembno prispeva k razvoju posameznika, je zasnovan tudi z namenom, da podpira gospodarstvo in odgovarja tako na njegove potrebe kot izzive, s katerimi se srečujemo kot družba. V prvi vrsti se povezava odvija pri usposobitvi učečih se za vstop na trg dela, kjer mora PSI smiselno slediti trendom, ki se odvijajo v procesih dela, organizaciji ter razvoju znotraj različnih panog, s pomembnim ozirom na izzive, ki jih prinaša digitalizacija družbe in gospodarstva, prehod v trajnostno gospodarstvo, podnebne spremembe, energetski prehod ter internacionalizacija. Ključno vlogo pri uresničevanju tega načela igra delujoče socialno partnerstvo.

1.3 Začetno poklicno in strokovno izobraževanje je temelj za razvoj poklicnih karier posameznikov, nadaljnje izobraževanje in usposabljanje pa ga dopolnjuje in nadgrajuje

Za posameznike, ki želijo začeti ali nadaljevati kariero v posameznem poklicu oziroma poklicnem področju, predstavlja ustrezno strukturirano večletno PSI temelj njihove poklicne usposobljenosti. Začetno PSI vsebuje široko temeljno poklicno znanje za različne naloge oz. delovna mesta v določenem sektorju, poleg tega pa učeči se pridobijo poklicne kompetence vsaj na enem specializiranem področju dela. Sočasno predstavlja PSI tudi začetek kariernega razvoja posameznika, zato mora ob pridobivanju poklicnega znanja PSI v pomembnem deležu razvijati tudi kompetence za vseživljenjsko učenje in s tem učečega pripravljati na razmišljanje o nadaljnjem izobraževanju ter vodenje lastne kariere.

Na nacionalni ravni mora biti vzpostavljen celovit sistem PSI, ki omogoča brez iskanja (parcialnih) rešitev, ustreznih le za določen segment podsistema, razvoj celotnega sektorja, upoštevajoč tudi razlike med posameznimi panogami. Zgolj poklici, ki so prepoznani kot perspektivni in so obenem dovolj kompleksni, da posameznika opremijo s širokim naborom znanj in kompetenc, zagotavljajo socialno varnost ter predstavljajo priložnost za karierni in osebni razvoj posameznika.

Začetno in nadaljnje poklicno izobraževanje sta neločljivo povezana, zato PSI vključuje in razvija tudi oblike nadaljnega poklicnega izobraževanja in usposabljanja (npr. mojstrski izpiti, višješolski študijski programi, programi za izpopolnjevanje, sistem nacionalnih poklicnih kvalifikacij), kjer posamezniki svoje poklicne kvalifikacije nadgradijo oz. specializirajo v skladu s potrebami poklicnega delovanja oz. delovnega mesta.

2. Osrednji izzivi poklicnega in strokovnega izobraževanja v Sloveniji in ukrepi, ki jih naslavlajo

Stalno spremljanje in evalviranje poklicnega in strokovnega izobraževanja, ki ga izvaja Center RS za poklicno izobraževanje (v nadaljevanju CPI), ob upoštevanju primerjalnih analiz in podatkov, kažejo, da se v Sloveniji soočamo z nekaterimi za nas specifičnimi izzivi, pa tudi z izzivi, ki jih rešujejo tudi druge (evropske) države na tem področju. Na ta način smo identificirali 11 osrednjih izzivov.

1) Vse večja razdvojenost izobraževanja mladine in odraslih in preozko usmerjanje na začetno poklicno izobraževanje

V središču je izziv, kako okrepiti politiko vseživljenjskega učenja in s tem omogočiti ljudem vseh generacij in vseh okoliščin, da pridobijo najmanj formalno srednješolsko izobrazbo (poklic), se pripravijo na učenje in izobraževanje v različnih življenjskih obdobjih in imajo dovolj priložnosti za nadgrajevanja svoje izobrazbe ali kvalifikacije. V bolj operativnem smislu to pomeni, da je izziv, kako povezati in nadgraditi vse podsisteme vzgoje in izobraževanja v državi: srednješolsko izobraževanje za mlade in odrasle, sistem NPK, vajeništvo, višje strokovno izobraževanje, programe za izpopolnjevanje, izobraževanje in usposabljanje brezposelnih ipd. Večajo se potrebe po vzpostavitvi celovitejše strukture nadaljnega poklicnega izobraževanja. Vprašanje je, ali nam je pri tem lahko v pomoč Slovensko ogrodje kvalifikacij (SOK), kot orodje, ki omogoča razvoj sistemov izobraževanja.

Ukrepi:

- 1.1. PSI razvijati kot hrbtenico vseživljenjskega izobraževanja in učenja in ga zato jasneje vzpostaviti kot celovit sistem za mladino in odrasle. Štiriletna srednješolska izobrazba naj postane nacionalni standard.
- 1.2. Vzpostaviti nov dogovor in zavezo med ministrstvi, pristojnimi za izobraževanje, delo in gospodarstvo ter socialnimi partnerji za skupno razvijanje enotnega sistema pridobivanja kvalifikacij, finančnega okvirja, ki spodbuja vseživljenjsko izobraževanje, večanja dostopnosti in spodbud.
- 1.3. Nadalje razvijati odprto, prožno, digitalno podprte in prilagodljivo zasnovane oblike izobraževanja.
- 1.4. Urediti sistem (še posebej z ustrezno umestitvijo izobraževanja odraslih v PSI) in financiranje formalnega poklicnega in strokovnega izobraževanja za vse ciljne skupine. Celovit sistem za mlade in odrasle naj omogoča doseganje postavljenih standardov in fleksibilno izvajanje.
- 1.5. Sistemsko umestiti delovni mesti organizatorja izobraževanja odraslih ter svetovalnega delavca v izobraževanju odraslih in urediti stabilno financiranje teh delovnih mest z nacionalnega proračuna.
- 1.6. Vzpostaviti pogoje za širitev vajeniške oblike izobraževanja na višje ravni poklicnega in strokovnega izobraževanja ter izobraževanje odraslih.
- 1.7. Na področju izobraževanja odraslih zagotoviti transparenten sistem priznavanje po drugih poteh pridobljenega znanja.

1.8. V sistem financiranja umestiti spodbude delodajalcem in prebivalcem za vključevanje v formalno srednješolsko izobraževanje.

2) Nezadostno razviti mehanizmi za napovedovanje trendov in potrebnega znanja in kompetenc po sektorjih

Izboljšanje sistema PSI je odvisno od visokokakovostnih in pravočasnih vpogledov v dinamiko trga dela in novih povpraševanj po kompetencah. Trenutno predvsem opazimo, da spreminjajoči se gospodarski in družbeni megatrendi, kot so staranje delovne sile ter digitalni in zeleni prehodi, ustvarjajo nove zahteve po znanju in kompetencah ter preoblikujejo tako delovna mesta kot načine zaposlovanja.

Ukrepi:

2.1. Z medresorskim in socialno partnerskim sodelovanjem nadgraditi mehanizme za analizo in napovedovanje trendov na trgu dela ter izkazane potrebe vgrajevati v oblikovanje politik izobraževanja in zaposlovanja.

3) Vloga socialnih partnerjev pri razvoju poklicnega izobraževanja odzivnega na potrebe gospodarstva

Čeprav poklicno in strokovno izobraževanje v Sloveniji temelji na socialnem partnerstvu, evalvacije kažejo, da socialni dialog ne poteka na vseh ravneh na optimalen način. Razlogi so večplastni, med njimi izstopata nedorečenost delitve odgovornosti in pristojnosti, poleg tega pa je šolski sektor (MVI na sistemski in šole na izvedbeni ravni) gonilna sila celotnega PSI, tudi vajeništva znotraj njega. Ključni izziv je, kako optimizirati procese socialnega dialoga in opolnomočiti socialne partnerje, da bodo voljni in zmožni prevzeti večji del odgovornosti in bremen.

Ukrepi:

3.1. Krepitev pomena in kakovosti socialnega dialoga med resornimi ministrstvi in socialnimi partnerji.

3.2. Razvijati participatorni model sodelovanja med državo in socialnimi partnerji, ki ohranja osrednjo vlogo izobraževalnega sektorja, a razvija bolj formalizirane oblike komunikacije in sodelovanja, podprtega z jasno deljeno odgovornostjo.

3.3. Izboljšati pogoje in zmogljivosti za sodelovanje sindikatov in zbornic, povečati njihovo število v Strokovnem svetu Republike Slovenije za poklicno in strokovno izobraževanje.

4) Povečan pomen in potreba po (novih) ključnih kompetencah – vezanih na digitalizacijo in trajnostni razvoj družbe in gospodarstva

S področjem ključnih kompetenc, zadnja leta zlasti tistih na področjih trajnostnega razvoja, zelenega prehoda in digitalnih kompetenc, se intenzivno ukvarja Evropska unija, ki razvija tudi številna operativna orodja, ki lahko služijo v pomoč državam članicam pri prenovi programov ter katalogov znanja in izpitnih katalogov. Na trgu dela se potrebe po ključnih kompetencah, tudi splošnem znanju, kažejo že dlje časa in v slovenskem PSI se umeščajo v programe že več kot dve desetletji. Potrebujemo pa nove premisleke o sami vsebini teh kompetenc in iskanju uspešnejših načinov za njihovo umeščanje v programe, izvajanje pedagoškega procesa in njihovo ocenjevanje.

Ukrepi:

4.1. V katalogih znanja in izpitnih katalogih s kompetenčno zasnovanim ter na delovnih in poslovnih procesih temelječem pristopu zagotavljati tudi usvajanje ključnih kompetenc, ki podpirajo/zagotavljajo celovitost poklicne in strokovne izobrazbe. Pri tem mora biti posebna pozornost namenjena ključnim kompetencam, ki podpirajo zeleni in digitalni prehod.

5) Potreba po nadaljnjem razvoju poklicne pedagogike in andragogike

Zaradi potreb po razvoju učnih pristopov, ki so primernejši za celovit razvoj poklicnih, ključnih in drugih vrst kompetencah, je pri pripravi programov in razvoju ustreznih pristopov k načrtovanju in izvajanju pouka kot tudi preverjanju in ocenjevanju znanja, potrebno posebno pozornost nameniti nadaljnjemu razvoju poklicne pedagogike in andragogike, zlasti (1) didaktičnim rešitvam, kjer bi v središče postavili samoodgovorno in sodelovalno učenje, ki temelji na reševanju izzivov (delovnih nalog oz. problemov), kjer se integrirano s poklicnim znanjem in spretnostmi razvijajo tudi različni vidiki poklicnih kompetenc; (2) učenju na delu in z delom in (3) ki upošteva kritično in ustrezno uporabo novih digitalnih tehnologij, vključno z umetno inteligenco, (4) ki zagotavljajo fleksibilne pristope izvedbenega načrtovanja, ko se v programe PSI vključujejo odrasli.

Ukrepi:

5.1. Razvijati poklicno pedagogiko in andragogiko, zlasti nove didaktične modele, ki v središče postavljajo poklicne kompetence, učenje z izzivi, sodelovalno učenje in poudarjajo pomen ključnih kompetenc, vključno z digitalnimi in zelenimi kompetencami. Nadalje razvijati modele učenja na delu in povezovanja šol in podjetij.

6) Razpetost poklicnega izobraževanja v Sloveniji med odzivanjem na potrebe gospodarstva in znanjem, potrebnim za nadaljnji študij

Odlika slovenskega poklicnega in strokovnega izobraževanja je, da v primerjavi z drugimi državami omogoča pridobitev relativno široko zasnovanih poklicnih kvalifikacij in hkrati zaradi velikega deleža splošnoizobraževalnih vsebin v vseh tipih programov tudi relativno

ustrezno pripravo na nadaljnji študij. Zagotavljanje vertikalne prehodnosti je eden od prednostnih ciljev poklicnega izobraževanja tudi v drugih državah. Usklajevanje obeh funkcij poklicnega in strokovnega izobraževanja je zahtevno in nikoli optimalno. V Sloveniji se trenutno kot največji izziv kaže na področju srednjega strokovnega izobraževanja. Nekateri programi srednjega strokovnega izobraževanja, ki sicer po definiciji dajejo dvojno kvalifikacijo, izgubljajo svojo poklicno funkcijo – zaradi spremenjenih potreb trga dela in aspiracij mladih – mnogi med njimi dejansko pripravljajo svoje dijake le še za nadaljnje izobraževanje, kar odpira tudi vprašanje pomena in funkcije poklicne mature: posledično marsikdo ne vidi več njenega pomena v izkazovanju poklicne kvalificiranosti, ampak le še kot (manj primeren) izkaz visokošolske zrelosti. Kažejo se tudi razlike med sektorji, ki jih bo potrebno bolje preučiti. Izziv predstavljajo tudi programi nižjega poklicnega izobraževanja, ki izgubljajo svojo funkcijo priprave na poklic in postajajo prehodni modeli vključevanja ranljivejših skupin v izobraževanje (zlasti so to novoprispeli priseljenci in osebe, ki se srečujejo z različnimi ovirami).

Ukrepi:

6.1. Evalvirati namene in strukturo srednješolskih programom PSI, s poudarkom na nižjem poklicnem in srednjem strokovnem izobraževanju.

6.2 Premisliti namen nižjega poklicnega izobraževanja in odgovoriti na vprašanje, ali ga še naprej razvijati kot poklicno izobraževanje, ali prenoviti v smislu predpoklicnega izobraževanja, namenjenega specifičnim ciljnim skupinam.

6.3. Premisliti namene srednjega strokovnega izobraževanja: ugotoviti, kateri programi strokovnega izobraževanja še imajo pomembno poklicno-kvalifikacijsko funkcijo (priprava na poklic in zaposlitev), ali pa zaradi premika poklicnih kompetenc na postsekundarne ravni in zaradi aspiracij mladih in odraslih okrepiti splošnoizobraževalno in predpoklicno funkcijo srednjega strokovnega izobraževanja; vključno z domišljenim razmerjem do strokovnih in splošnih gimnazij.

6.4. Dvigniti kakovost in prilagoditi (novim) namenom različnih tipov izobraževalnih programov vseh oblik zaključevanja izobraževanja v PSI: pri zaključnih izpitih in poklicni maturi okrepiti eksternost izpitov tako z vidika boljše zaposljivosti kot tudi z vidika boljše priprave na nadaljnje izobraževanje.

7) Vključevanje priseljencev v poklicno in strokovno izobraževanje

Priseljenci so v nižje in srednje poklicno (in deloma strokovno) izobraževanje vključujejo v vedno večjih deležih. V državi so bili v zadnjih letih uveljavljeni nekateri mehanizmi, ki njihovo vključevanje lajša (omogočeni so tečajji slovenskega jezika, za dijake se pripravi individualizirani načrt izobraževanja, na voljo so (bila) številna izobraževanja za učitelje tako slovenskega jezika kot vse ostale, objavljena so bila številna didaktična gradiva ipd.).

Ukrepi:

7.1. Pripraviti ustrezne študije, zbrati natančne podatke o dejanskem stanju in na tej osnovi dopolniti obstoječe možnosti vključevanja priseljencev, prilagojene specifikam poklicnega izobraževanja.

8) Oblikovanje izobraževalnih ekosistemov, povezovanje struktur in inštitucij, vloga šolskih centrov in MIC-ev (mreža šol in programov), financiranje

Večji šolski centri se z zahtevami sodobnega poklicnega in strokovnega izobraževanja lažje srečujejo, saj imajo na voljo več kadra, boljšo opremo in infrastrukturo, večje finančne zmogljivosti. Lažje vzpostavljajo tesne stike z lokalnim gospodarstvom in prilagajajo učni proces specifikam programov in dijakov. Izziv ostajajo manjše šole, ki imajo lahko pomemben doprinos v lokalni skupnosti, a svojim dijakom precej težje zagotavljajo optimalne pogoje za izobraževanje. Izziv ostaja tudi mreža izobraževalnih programov, kar se v najbolj izostreni obliki kaže pri vajeniški obliki izobraževanja, kjer se dogaja, da so maloštevilni vajenci, vključeni v isti izobraževalni program, razpršeni po več šolah, kar prinaša s seboj velike organizacijske izzive in zmanjšuje kakovost vajeništva. Medpodjetniški izobraževalni centri h kakovosti poklicne usposobljenosti pomembno prispevajo, a evalvacije kažejo, da njihova vloga ni povsem dorečena ter da bi lahko zlasti na področju vajeništva in izobraževanja odraslih odigrali še pomembnejšo vlogo. Izzivi se kažejo tudi na področju financiranja poklicnega in strokovnega izobraževanja, zlasti na področju izobraževanja odraslih in na področju vajeništva, kjer levji delež prihaja iz državnega proračuna in evropskih projektnih sredstev, premalo pa je še prispevka s strani gospodarstva.

Ukrepi:

- 8.1. Na osnovi dodatnih analiz preučiti učinkovitost in ustreznost mreže šol ter njihovega financiranja ter vzpostaviti sistem, ki zagotavlja programsko pokritost po regijah, skladno s potrebami lokalnega gospodarstva.
- 8.2. Razvijati medpodjetniške izobraževalne centre v smeri regionalnih oz. sektorskih centrov za usposabljanje in jih tesneje povezati z vajeniško obliko izobraževanja in izobraževanjem odraslih.
- 8.3. S sodelovanjem med regijskimi ponudniki srednjega, višjega in visokega strokovnega izobraževanja spodbujati oblikovanje regijskih ekosistemov.
- 8.4. Poskrbeti za učinkovite organizacijske rešitve na srednjih šolah in šolskih centrih, ki izvajajo tudi izobraževanje odraslih.

9) Učinkovit in dostopen sistem poklicne orientacije za celotno populacijo oz. različne cilje skupine

Razmere v družbi in na trgu dela pogosto krojijo tudi razmisleke o izbiri poklica. Mladi se pri odločitvah o nadaljevanju izobraževanja soočajo s številnimi izzivi, kot so negotovi prehodi v odraslost ali odsotnostjo jasne namere, odrasli pa, pogosteje kot v preteklosti, želijo svoj poklic zamenjati ali nadgraditi. Slovenija sodi v skupino držav, ki ima na formalni ravni dobro urejen

sistem karierne orientacije, bistveno večji izziv pa predstavlja njeno dosledno izvajanje tako pri mladostnikih kot odraslih. Karierno svetovanje je lahko razumljeno tudi kot varovalni dejavnik pred negativno izbiro, a mora biti zastavljeno dovolj široko, upoštevati interese posameznika, ne zgolj njegovo uspešnost v šoli.

Ukrep:

9.1. Ohranjati in krepiti učinkovit in dostopen sistem poklicne orientacije po celotni vertikali, od osnovnošolskega, preko srednješolskega izobraževanja do višjega strokovnega izobraževanja in izobraževanja odraslih, v katerem je vsakemu posamezniku, ki se znajde na prehodu zagotovljena kakovostna in dovolj široka karierna orientacija, ki v ospredje postavi njegove interese ter upošteva tudi posameznikove značilnosti in motivacijo za izobraževanje.

9.2. V ta namen je potrebno zagotavljati dovolj ustrezno usposobljenih strokovnih delavcev, ki bodo karierno orientacijo po celotni vertikali lahko izvajali ter zagotoviti dovolj časa za njeno kakovostno izvedbo. Slednje je povezano tudi z vprašanjem normativov, ki veljajo za svetovalne službe.

10) Pomanjkanje kadrov in nezadostna/ neustrezna pedagoška in andragoška usposobljenost, nezadostne izkušnje iz gospodarstva

Za zagotavljanje kakovostnega sistema PSI so ključnega pomena visoko strokovno in pedagoško usposobljeni učitelji in mentorji, organizatorji izobraževanja odraslih, svetovalni delavci in drugi strokovni delavci, a se trenutno ta del sistema še v nekoliko večji meri, kot ostali deli, sooča s problematiko pomanjkanja kadra. Težavo pogloblja odsotnost celovitega sistema spremljanja dinamike delovne sile. Poleg pomanjkanja kadra se je znotraj PSI potrebno soočiti tudi z izzivom, na kakšen način motivirati vrhunske strokovnjake, ki so zaposleni v gospodarstvu, da se zaposlijo v šolstvu ter jih opremiti s tistimi pedagoškimi in andragošskimi znanji, ki jih potrebujejo za delo z zelo raznoliko populacijo, ki se izobražuje v PSI. Učitelji, ki prihajajo iz gospodarstva lahko z vrhunskim strokovnim znanjem pomembno doprinesejo k poklicni in strokovni izobrazbi učečih se, a je potrebno zagotoviti, da bodo tudi primerno pedagoško in andragoško usposobljeni. Prav tako pa izziv predstavlja pomanjkanje izkušenj iz gospodarstva pri učiteljih, kar lahko pogloblja razkorak med izobraževanjem in razvojem sektorskega trga dela.

Ukrepi:

10.1. Vzpostaviti sistem spremljanja dinamike delovne sile, preko katere bi lahko spremljali in napovedovali prihodnje potrebe po različnih profilih učiteljev, kar bi omogočilo tudi pravočasno in sistematično pripravo na morebitne prihajajoče kadrovske primanjkljaje.

10.2. Programe za pridobitev pedagoške in andragoške izobrazbe vsebinsko in izvedbeno prilagoditi kandidatom, ki se zaposlujejo v PSI.

10.3. Nadalje razvijati modele kroženja pedagoških in andragoških delavcev in strokovnjakov med šolami in podjetji.

11) Nezadostni sistemski pristopi h kakovosti poklicnega in strokovnega izobraževanja, nezadostno upravljanje sistema na podlagi podatkov

Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju šolam nalaga zagotavljanje kakovosti na osnovi kazalnikov kakovosti, ki jih določi pristojni strokovni svet in so zasnovane na podlagi skupnega evropskega okvira zagotavljanja kakovosti v poklicnem in strokovnem izobraževanju. V podporo šolam pri zagotavljanju kakovosti na CPI deluje Nacionalna referenčna točka EQAVET, ki nudi usposabljanja, pripravlja priročnike, širi primere dobrih praks in podobno. Ne CPI in ne MVI pa poročil šol ne spremljata in evalvirata redno. Šole same, tudi ob strokovni podpori, niso zadostno zagotovilo za kakovostno poklicno in strokovno izobraževanje; to odgovornost je potrebno prevzeti tudi na nacionalni ravni. V sedanji ureditvi so mehanizmi zagotavljanja kakovosti v Sloveniji omejeni na spremljanje uvajanja novih izobraževalnih programov s strani pristojnih zavodov ter prek evalvacijskih študij, ki jih naroči Svet za kakovost in evalvacije, ki ministru lahko predlaga tudi merila in postopke za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti. CPI redno opravlja evalvacije posameznih segmentov uvajanja in izvajanja izobraževalnih programov, v operativne postopke pa so mehanizmi zagotavljanja kakovosti integrirani le v slovensko ogrodje kvalifikacij in register kvalifikacij SOK. Kaže se, da tako na nacionalni kot na institucionalni ravni sistemi ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti še niso optimalno razviti in izkoriščeni, z uvedbo vajeniške oblike izobraževanja se krepi tudi potreba po nadaljnjem razvoju mehanizma zagotavljanja kakovosti na področju usposabljanja v podjetjih.

Ukrepi:

11.1. Okrepiti kadrovske in strokovne zmogljivosti na Centru Republike Slovenije za poklicno izobraževanje, kar bi omogočilo rednejšo spremljavo in podporo tako resornim ministrstvom in socialnim partnerjem kot tudi šolam pri izboljšanju sistemov ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti.

Seznam vseh ukrepov:

1. PSI razvijati kot hrbtenico vseživljenjskega izobraževanja in učenja in ga zato jasneje vzpostaviti kot celovit sistem za mladino in odrasle. Srednja izobrazba naj postane nacionalni standard.
2. Vzpostaviti nov dogovor in zavezo med ministrstvi, pristojnimi za izobraževanje, delo in gospodarstvo ter socialnimi partnerji za skupno razvijanje enotnega sistema pridobivanja kvalifikacij, finančnega okvirja, ki spodbuja vseživljenjsko izobraževanje, večanja dostopnosti in spodbud.
3. Nadalje razvijati odprto, prožno, digitalno podprte in prilagodljivo zasnovane oblike izobraževanja.
4. Urediti sistem financiranja formalnega poklicnega in strokovnega izobraževanja za vse ciljne skupine.

5. Sistemsko umestiti delovni mesti organizatorja izobraževanja odraslih ter svetovalnega delavca v izobraževanju odraslih in urediti stabilno financiranje teh delovnih mest iz državnega proračuna.
6. Vzpostaviti pogoje za širitev vajeniške oblike izobraževanja na višje ravni poklicnega in strokovnega izobraževanja ter izobraževanje odraslih.
7. Na področju izobraževanja odraslih lajšati priznavanje po drugih poteh pridobljenega znanja.
8. V sistem financiranja umestiti spodbude delodajalcem in prebivalcem za vključevanje v formalno srednješolsko izobraževanje.
9. Z medresorskim in socialno partnerskim sodelovanjem nadgraditi mehanizme za analizo in napovedovanje trendov na trgu dela ter izkazane potrebe vgrajevati v oblikovanje politik izobraževanja in zaposlovanja.
10. Krepitev pomena in kakovosti socialnega dialoga med resornimi ministrstvi in socialnimi partnerji.
11. Razvijati participatorni model sodelovanja med državo in socialnimi partnerji, ki ohranja osrednjo vlogo izobraževalnega sektorja, a razvija bolj formalizirane oblike komunikacije in sodelovanja, podprtega z jasno deljeno odgovornostjo.
12. Razvijati fleksibilne pristope izvedbenega načrtovanja, ko se v programe PSI vključujejo odrasli.
13. Izboljšati pogoje in zmogljivosti za sodelovanje sindikatov in zbornic, povečati njihovo število.
14. V katalogih znanja in izpitnih katalogih s kompetenčno zasnovanim ter na delovnih in poslovnih procesih temelječem pristopu zagotavljati tudi usvajanje ključnih kompetenc, ki podpirajo/zagotavljajo celovitost poklicne in strokovne izobrazbe. Pri tem mora biti posebna pozornost namenjena ključnim kompetencam, ki podpirajo zeleni in digitalni prehod.
15. Razvijati poklicno pedagogiko in andragogiko, zlasti nove didaktične modele, ki v središče postavljajo poklicne kompetence, učenje z izzivi, sodelovalno učenje in poudarjajo pomen ključnih kompetenc, vključno z digitalnimi in zelenimi kompetencami. Nadalje razvijati modele učenja na delu in povezovanja šol in podjetij.
16. Evalvirati namene in strukturo srednješolskih programov PSI, s poudarkom na nižjem poklicnem in srednjem strokovnem izobraževanju.
17. Premisliti namen nižjega poklicnega izobraževanja in odgovoriti na vprašanje, ali ga še naprej razvijati kot poklicno izobraževanje, ali prenoviti v smislu predpoklicnega izobraževanja, namenjenega specifičnim ciljnim skupinam.
18. Premisliti namene srednjega strokovnega izobraževanja: ugotoviti, kateri programi strokovnega izobraževanja še imajo pomembno poklicno-kvalifikacijsko funkcijo (priprava na poklic in zaposlitev), ali pa zaradi premika poklicnih kompetenc na postsekundarne ravni in zaradi aspiracij mladih okrepiti splošnoizobraževalno in predpoklicno funkcijo srednjega strokovnega izobraževanja; vključno z domišljenim razmerjem do strokovnih in splošnih gimnazij.
19. Dvigniti kakovost in prilagoditi (novim) namenom različnih tipov izobraževalnih programov vseh oblik zaključevanja izobraževanja v PSI: pri zaključnih izpitih in

- poklicni maturi okrepiti eksternost izpitov tako z vidika boljše zaposljivosti kot tudi z vidika boljše priprave na nadaljnje izobraževanje.
20. Pripraviti ustrezne študije, zbrati natančne podatke o dejanskem stanju in na tej osnovi dopolniti obstoječe možnosti vključevanja priseljencev, prilagojene specifikam poklicnega izobraževanja.
 21. Na osnovi dodatnih analiz preučiti učinkovitost in ustreznost mreže šol ter njihovega financiranja ter vzpostaviti sistem, ki zagotavlja programsko pokritost po regijah, skladno s potrebami lokalnega gospodarstva.
 22. Razvijati medpodjetniške izobraževalne centre regionalnih oz. sektorskih centrov za usposabljanje in jih tesneje povezati z vajeniško obliko izobraževanja in izobraževanjem odraslih.
 23. Poskrbeti za učinkovite organizacijske rešitve na srednjih šolah in šolskih centrih, ki izvajajo tudi izobraževanje odraslih.
 24. S sodelovanjem med regijskimi ponudniki srednjega, višjega in visokega strokovnega izobraževanja spodbujati oblikovanje regijskih ekosistemov.
 25. Ohranjati in krepiti učinkovit in dostopen sistem poklicne orientacije po celotni vertikali, od osnovnošolskega, preko srednješolskega izobraževanja do višjega strokovnega izobraževanja in izobraževanja odraslih, v katerem je vsakemu posamezniku, ki se znajde na prehodu zagotovljena kakovostna in dovolj široka karierna orientacija, ki v ospredje postavi njegove interese ter upošteva tudi posameznikove značilnosti in motivacijo za izobraževanje.
 26. V ta namen je potrebno zagotavljati dovolj ustrezno usposobljenih strokovnih delavcev, ki bodo karierno orientacijo po celotni vertikali lahko izvajali ter zagotoviti dovolj časa za njeno kakovostno izvedbo. Slednje je povezano tudi z vprašanjem normativov, ki veljajo za svetovalne službe.
 27. Vzpostaviti sistem spremljanja dinamike delovne sile, preko katere bi lahko spremljali in napovedovali prihodnje potrebe po različnih profilih učiteljev, kar bi omogočilo tudi pravočasno in sistematično pripravo na morebitne prihajajoče kadrovske primanjkljaje.
 28. Programe za pridobitev pedagoške in andragoške izobrazbe vsebinsko in izvedbeno prilagoditi kandidatom, ki se zaposlujejo v PSI.
 29. Nadalje razvijati modele kroženja pedagoških delavcev in strokovnjakov med šolami in podjetji.
 30. Okrepiti kadrovske in strokovne zmogljivosti na Centru Republike Slovenije za poklicno izobraževanje, kar bi omogočilo rednejšo spremljavo in podporo tako resornim ministrstvom in socialnim partnerjem kot tudi šolam pri izboljšanju sistemov ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti.

Pripravili:

izr. prof. dr. Klara Skubic Ermenc
doc. dr. Danijela Makovec Radovan
Darko Mali

Helena Žnidarič